

ARENNIOS 14

Suplement

Col·lectiu pel Museu Arxiu d'Arenys de Munt

Novembre de 2021. 2a Època

**L'exili forçós dels republicans
d'Arenys de Munt (1939-1975)**

Elies Surroca i Campàs

L'exili forçós dels republicans d'Arenys de Munt (1939-1975)

Elies Surroca i Campàs

En altres ocasions ja hem tingut l'oportunitat de parlar sobre els soldats d'Arenys de Munt, que durant la guerra civil van morir defensant la República (i en continuarem parlant més endavant) però, també cal recordar als que hagueren de marxar a l'exili, uns per evitar les represàlies dels criminals franquistes i altres per negar-se a viure sota la dictadura d'un govern feixista. Intentarem, doncs amb aquest treball, que tant les persones naturals d'Arenys de Munt, o les que en un moment o altre, van ser veïnes del nostre municipi i van marxar a l'exili, tinguin el reconeixement que mereixen pel seu sacrifici, silenciats durant tants anys.

Els polítics republicans d'Arenys de Munt que s'havien distingit, durant la República i la guerra, per les seves activitats més revolucionaries, propagandístiques o extremistes, tement una repressió indiscriminada dels feixistes vencedors de la guerra quan agafessin el control de la població, van optar per marxar i es van afegir a les columnes de refugiats que en la Retirada, marxaven cap a la frontera francesa. Retirada de la qual, ja formaven part amb les seves unitats, els soldats d'Arenys de Munt que es trobaven al front.

Entre els que es van quedar a França i els que van optar per provar sort al continent americà o en altres països europeus, alguns van tornar anys més tard, però altres es van establir definitivament en els països d'acollida i van morir a l'exili, com va ser el cas, entre d'altres, de l'alcalde Miquel Calafell (mort a Xile); el poeta Domènec Perramon (mort a l'Anglaterra); el mestre Josep Vallalta, la regidora Maria Molina o el regidor Ramon Salvà (morts a França). Sense oblidar, els que van morir en camps d'extermini nazi, com foren en Joan Grassot i en Rossend Alemany; en hospitals i camps de refugiats francesos com en Francesc Bigorra i Bruguera i en Lluís Valls i Mora, o van morir lluitant enrolats a l'exèrcit francès, com en Josep Berlanga i Cano.

La digitalització d'alguns *Archives Départementales* (arxius departamentals francesos), dels arxius del *Ministère des Armées* (ministeri de l'exèrcit francès), així com, els *Archives-Nationales.gouv.fr* (govern francès), que des de fa ja un temps es poden consultar per internet, ens ha permès resseguir el pas de la majoria

d'exiliats d'Arenys de Munt que van marxar del nostre país al final de la guerra. No hi són tots, però. Esperem poder completar la llista quan tots als arxius dels camps de refugiats estiguin digitalitzats.

1. Breu cronologia de la Retirada

Després de les contínues derrotes de l'exèrcit republicà i la posterior invasió de Catalunya (desembre 1938- febrer 1939) per part de les tropes franquistes, els governs de la República i de la Generalitat s'anaren traslladant cap a la frontera francesa. La població civil (dones, infants, vells i malalts) i centenars de milers de soldats, que omplia les carreteres cap a la frontera, es dirigien a França passant els Pirineus per les poblacions de La Jonquera, Portbou i altres llocs del Principat. Figueres, l'1 de febrer de 1939, va ser la seu de la darrera sessió del Parlament (Corts Espanyoles) i l'Alt Empordà es va convertir, per uns dies, en la capital de l'Estat i de Catalunya amb la presència dels governants republicans. Entre el dia 28 de gener del 1939 –data en què l'Estat francès obrí la frontera– i fins al 10 de febrer, quan les tropes de l'exèrcit nacional controlaren tots els passos fronterers dels Pirineus, es calcula que gairebé 525.000 persones travessaren la frontera franco-espanyola (1).

El mes vinent de gener, doncs, farà vuitanta-tres anys que els republicans catalans, que van perdre la guerra davant de les forces revoltades del general facciós Francisco Franco, van prendre el camí de l'exili francès – i posteriorment a altres parts del continent americà – per tal, de fugir de la repressió imminent que els vencedors estaven disposats a sotmetre als perdedors. Aquest mig milió de persones que van passar la frontera francesa buscant refugi al país veí, segurament el que no s'esperaven, era que tindrien una rebuda tan poc amigable; que serien tractats com a delinqüents per les autoritats “democràtiques” franceses i internats en camps de concentració. O que serien vigilats per gendarmes i soldats senegalesos, que no tenien cap mirament envers unes persones que només cercaven sobreviure i que venien de patir una guerra, en la qual havien sofert tota mena de privacions. Les tropes republicanes venien del front amb molts de ferits, que majoritàriament van morir als camps de concentració o als hospitals francesos per manca

Foto coberta: Intentant creuar el pas fronterer de Le Perthus. 29 de gener 1939. De *la caiguda de Barcelona a la Retirada*. P. 67

d'atenció i medicaments. En un primer moment, els homes militars i civils, van haver de dormir al ras en camps improvisats a les platges franceses – Argelers, Sant Cebrià, Le Barcarés, etc. – mentre les dones i els nens eren encabits en altres establiments, no tan precaris, però que no complien les mínimes condicions sanitàries exigibles (2).

La sort d'aquests centenars de milers de republicans, entre els quals es calcula que hi devia haver unes 160.000 persones procedents dels Països Catalans, fou diversa. Gairebé tots, en un principi van ser internats en camps de refugiats (més aviat, camps de concentració) a on van ser tractats com a presoners de guerra, passant gana, fred i tota mena de penúries. La gran majoria - uns 300.000 – van ser repatriats de manera més o menys voluntària, a l'Estat espanyol (3). Però, els que havien lluitat al front i se sentien amb el deure de continuar la lluita contra el feixisme, i encara creien que les potències aliades acabarien expulsant al dictador espanyol, no van deixar les armes i es van enrolar en els Regiments de Marxa de Voluntaris Estrangers (RMVE) de les Forces Franceses de l'Interior (FFI), en la Legió Estrangera o en els grups de maquis que lluitaven amb la Resistència, i els que no volien lluitar ingressaven a les companyies de treballadors estrangers (CTE) (4). Era una manera de sortir dels camps de concentració i de pas, menjar una mica més bé.

Una minoria formada sobretot per la classe política i intel·lectual aconseguiren arribar a altres països com ara Gran Bretanya, els EUA, l'URSS i, sobretot, a països de l'Amèrica Llatina com: Mèxic, Argentina, República Dominicana o Xile.

El general Yagüe a la Plaça de Catalunya. 28 gener 1939. *De la caiguda de Barcelona...* Pàg. 53.

2. Entrada de les tropes rebels a Arenys de Munt

El 24 de gener de 1939 l'exèrcit nacional entrava victoriós a Barcelona sense cap mena d'oposició per part dels republicans, i a continuació les divisions italianes Litorio van iniciar l'ofensiva per conquerir el Maresme. Eren uns 10.500 homes de tropa i 450 oficials,

a més del Batallón de Ametralladoras de les Frecce Azurri i un batalló de les Frecce Verdi que venien de Sant Celoni. Formaven part del Corpo de Truppe Volontaire (CTV) que van participar en l'ofensiva sobre Catalunya. Els Destacaments retardadors de l'exèrcit popular - escamots encarregats d'entorpir l'avanç de les tropes franquistes volant ponts i trams de carretera, preparant paranys o atacant a les forces d'avantguarda - van aconseguir en la seva tasca de destrucció d'infraestructures, d'aturar els serveis obligant a l'enemic a un gran esforç i a realitzar via marítima, amb barquetes de pesca, el transport de municions i queviures; actuacions efectuades amb la finalitat de facilitar la retirada de l'exèrcit republicà i de la població civil cap a la frontera francesa.

El dia 30 de gener al matí, encara quedava grup de soldats a Arenys de Munt que amagats en una gruta de la zona de can Bellolell, i per tal, de retardar l'entrada de l'exèrcit feixista, van efectuar alguns trets de metralladora sobre les patrulles de reconeixement de les tropes italianes que es trobaven a Arenys de Mar. Però, a les sis de la tarda un destacament de les tropes italianes de les Frecce Azurri comandades per

un alferes provisional, feien l'entrada a Arenys de Munt acompanyades del toc de campanes de l'església (gran col·laboradora dels revoltats) (5).

3. La Retirada i destí dels exiliats d'Arenys de Munt

A partir d'una setmana abans i fins al mateix dia de

l'entrada de les tropes franquistes, alguns regidors, alcaldes i polítics republicans, que no esperaven cap mena de benevolència per part de les noves autoritats que havien guanyat la guerra, van optar per emprendre el camí cap a la frontera francesa. Els responsables polítics que encara restaven al poble, es van desplaçar amb cotxes particulars per afegir-se a la columna de fugitius que, a peu o amb diferents tipus de vehicles, estaven protagonitzant un dels èxodes més multitudinaris de la història moderna. Els soldats d'Arenys de Munt que estaven lluitant al front, van fer el mateix recorregut, però ben organitzats i amb les seves respectives unitats militars, intentant retardar l'avenç enemic i mirant de protegir, fins on els hi era possible, als ciutadans i ciutadanes que es dirigien cap a la frontera, i que constantment eren atacats pels avions feixistes que no dubtaven en disparar contra les columnes de refugiats, formades per dones, nens, nenes i persones grans.

Intentant creuar Le Phertus. 29 de gener de 1939. De la caiguda... Pàg 69

El dia 27 de gener es van obrir les fronteres per la població civil, i les tropes un cop desarmades, foren autoritzades a creuar-les a partir del dia 5 de febrer. Un cop a dins de França, alguns dels refugiats van tenir la sort de passar de llarg dels camps de refugiats aconseguint ser acollits per familiars o famílies conegudes del país, per organitzacions franceses o internacionals d'ajuda als refugiats, així, com per altres entitats polítiques o culturals de França. Precisament, la majoria d'aquests refugiats que es van estalviar de passar pels camps de concentració, foren intel·lectuals, polítics o militars d'alta graduació, tot i que, alguns d'ells no es van poder escapar d'estar-hi ingressats una bona temporada, com fou el cas de l'escriptor arenyenc Lluís Ferran de Pol.

Presentem, doncs, a continuació una relació (encara no definitiva), de veïns i veïnes d'Arenys de Munt, que van marxar a l'exili l'any 1939, del seu pas pels camps de concentració, i dels llocs de destí posterior:

4. Membres de l'Ajuntament que van estar exiliats molt de temps o no van tornar mai més

-*Calafell i Cruañas, Miquel* (1910-1968). Dirigent de la CNT i alcalde republicà en temps de guerra que

va marxar al front deu dies abans que entressin els franquistes a Arenys de Munt. El seu lloc l'ocupà el regidor també cenetista, Valentí Pascual que aguanta al capdavant de l'alcaldia fins al mateix dia que van entrar els nacionals. En arribar a França, en Calafell va ser internat al camp de refugiats d'Argelers i el 14 de març de 1939 va ser enviat al de Bram del departament d'Aude; localització al camp: barri C - barraca 59 - (Docu. 4M00821 - pag. 143 - Bram 1939). D'aquí fou reclutat (a la força) quan els alemanys ja havien envaït França, per treballar al servei dels col·laboracionistes alemanys en el Grup de Treballadors estrangers GTE-647 i destinat a

Miquel Calafell i Cruañas

l'empresa H. Univers amb seu a la població de Perigeux del departament de La Dordogne (Docu: AD-24-42W. 62/2), a on ingressà el 16 de juliol de 1941. Aconseguí sortir del GTE(6), es quedà a treballar a Estrasburg i milità a la FL-CNT. A mitjans dels anys quaranta, s'embarcà en un vapor amb destí a l'estat sud-americà de Xile, aon va morir (7).

-Domingo i Albert, Josep M. Pipetes (1911-?). Afiliat a la CNT-FAI. Secretari del Comitè de Salut Pública durant la guerra. A principis de 1939 passà la frontera francesa com altres fugitius de la repressió franquista i fou internat al camp de refugiats francès d'Argelers. Aconseguí una plaça al vaixell Siboney que va partir del port de Bordeus el 9 de febrer de 1940, amb destí cap al continent americà i arribà a Veracruz el 15 de març (8).

-Grassot i Grivé, Joan (1909-1941). Paleta. Natural de Barcelona. Resident a Arenys de Munt al carrer de l'Olivera des del 1924, casat i amb dues filles (Núria i Ramona). President de la secció local del partit socialista (USC) de principis dels anys 30; un dels principals dirigents del sindicat UGT, membre del Comitè Antifeixista i Conseller del Consell Municipal del 1936 a 1937. El maig de 1937 emprengué una expedició amb un camió, al front d'Aragó, per tal de repartir roba i altres encàrrecs als milicians i combatents d'Arenys de Munt allà destinats. Lacompanyà el secretari del PSUC Josep Roca i Rossell. El mes de setembre de 1937 va marxar voluntari a la guerra i s'allistà de conductor de camions a una companyia del

Joan Grassot i Grivé

Cos de Tren.

Acusat pels franquistes de diversos delictes, només per haver format part del Comitè, va preferir exiliar-se i marxà a França per lluitar contra els nazis. Mentre estava en una companyia de treballadors estrangers - segurament la 59 CTE - que vestits amb uniforme de l'exèrcit francès, estigueren muntant fortificacions a la frontera franco-belga a la ciutat de Bray-Dunes a 18 kilòmetres de Dunkerke i treballant en les obres de la Línia Maginot, va ser detingut pels alemanys, junt amb altres companys de la seva companyia a primers d'agost de 1940, i empresonat al Stalag I-B (Hohensstein) de l'estat alemany de Turingia (al principi els alemanys tractaven als espanyols com a presoners de guerra, però en ser considerats apàtrides pel govern espanyol que volien desfer-se dels republicans, foren enviats als camps de concentració). A en Joan, el van destinar al camp de concentració de Mauthausen el dia 9 del mateix mes, amb un grup de 169 presoners republicans espanyols i li van adjudicar el número: 3582; era la segona expedició d'espanyols arribats a Mauthausen. Posteriorment, 122 presoners d'aquest grup van ser traslladats a treballar a les pedreres del Kommando Gusen, i entre ells en Grassot que li van adjudicar el número 9322. Només cinc d'aquest grup de presoners van sobreviure. En Joan morí assassinat el 31 de març de 1941 (9).

-Molina Carpena, Juan (1915-?). Conseller de l'ajuntament en temps de guerra i voluntari a les Milícies Antifeixistes. Després de passar la frontera francesa, el mes de febrer de 1939, va ser internat, juntament amb l'alcalde Calafell al camp de refugiats francès de Bram (Aude). El set de desembre del mateix any s'enrolà, juntament amb l'Esteve Capella, a una companyia de treballadors estrangers (CTE núm. 167) i fou enviat a un Atelier de Chargement (dipòsit de municions i obusos). Posteriorment va ser traslladat a Le Mans (Sarthe) i a continuació a La Ferté Imbault (Loir et Cher) a treballar en fàbriques d'armament. A mitjans de l'any 1940 va deixar la CTE per ingressar al camp de refugiats d'Agde (Herauld), i el 19 de novembre de 1940 va ser traslladat al camp d'Argelers (segurament com a exiliat perillós), a on el van inscriure amb el número 3.245 i fou allotjat al carrer 3, barraca 283 (Ref. Arxiu: 1260W55). El dia 1 de març de 1941 les autoritats del camp el van donar per desaparegut. En realitat havia marxat per allistar-se al Regiment de Marxa de Voluntaris Estrangers (RMVE) de l'exèrcit francès a Perpinyà (10).

-Molina Carpena, Maria (1910-?). Natural de Santa

Fe de Mondújar (Almeria). Consellera d'Assistència Social del 22 de gener de 1939 al 30 de gener de 1939 en representació del PSUC. Casada i divorciada del sindicalista Juan Pérez de Canet de Mar, i germana del milicià i també conseller Juan Molina. La Maria va ser una convençuda militant comunista que tingué el privilegi de ser la primera dona a formar part de l'Ajuntament com a consellera. Va mantenir-se al seu lloc del Consistori fins al mateix dia de l'entrada de les tropes feixistes al poble. Marxà a França amb la seva filla Anna i es quedà definitivament allà. La seva filla tornà a Espanya l'any 1975 (11).

-Ortega Fernández, Pedro (1908-?). Natural d'Albox (Almeria). Membre del Comitè Antifeixista d'Arenys de Munt. En la retirada entrà a França ingressant en un camp de refugiats, i d'aquí s'allistà voluntari a la Legion Étrangere de l'exèrcit francès Reg. Marche étrangers . R.M.V.E. de Cahors, regió d'Occitània. Lliste d'Engages a La Legion Etrangere. (Pag. 6 Direction Regionale du recrutement et de la Statistique. Ref: Note 6103 R.S./I en date du 2 de maig de 1947). No sabem a on es va establir després de la guerra, però ja no va tornar (12).

Valentí Pascual i Cuesta

-Pascual i Cuesta, Valentí (1891-1967). Natural d'Hecho (Osca). Casat i amb quatre fills. Exfiscal municipal i últim alcalde de la República, que va marxar a França el dia abans de l'entrada de les tropes feixistes al poble. Va ser internat al camp de refugiats de Bram: barri G – barraca 114 – (Docu: 4M846 – pag. 285 – Bram 1939). Sortí de Bram el dia 11 de novembre

de 1940 per ser traslladat al camp d'Argelers (Intern núm.: 90405 – Ref. Arxiu: 1260W58 – localització al camp: 3/260). El 10 de gener de 1941 es va integrar (a la força) al Grup de Treballadors estrangers (GTE) núm. 416 destinats a Perpinyà. No tornà a Catalunya fins a l'any 1947 (13).

-Roig i Ordeig, Josep Pep Roig (1906-1956). Minaire. Conseller d'Assistència Social en temps de guerra. Militant del PSUC-UGT, que participà en la guerra com a voluntari a les milícies del transport, juntament amb el seu cunyat Joan Grassot. El febrer de 1939 passà a França i no tornà fins a mitjans de l'any 1944. No ens consta a quin lloc estigué residint, però s'ho devia passar molt malament, ja que va morir al cap de pocs anys d'haver tornat.

-Rossell i Domènech, Vicenç (1896-1977). Pagès, natural d'Hostalric. Regidor de l'últim ajuntament de la República. S'exilià a França el mes de febrer de 1939, per por a ser encausat pel seu càrrec de regidor. El 14 de març va ser internat al camp de refugiats de Bram: barri C – barraca 59 (segurament procedent del camp d'Argelers). Sol·licità asil polític a l'estat francès i es pogué quedar a treballar de pagès. Va tornar l'any 1952, aprofitant l'indult decretat per Franco l'any 1945 (14).

-Salvà i Casals, Ramon de can Curxel (1905-?). Casat i amb dos fills. Militant molt actiu de la CNT-FAI i conseller municipal en l'ajuntament presidit per Miquel Calafell i Cruañas. Marxà a França al final de la guerra i ja no va tornar. El 14 de març de 1939 fou internat al camp de refugiats de Bram: barri C – barraca 59 (Docu: 4M854 – Bram 1939). Després que li fos concedit l'asil polític estigué vivint a la ciutat de Saint Étienne (regió d'Auvernia-Ródano-Alpes) una ciutat industrial de més de 100.000 habitants, però també passà cert temps a la ciutat de Brest a la Bretanya francesa (15).

-Sarlat i Solà, Francesc (1908-1966). Sergent de milícies. S'exilià a França i després de ser internat en un camp de refugiats francès, va ser forçat a ingressar en un Grup de Treballadors estrangers (GTE), però durant un transport al camp de treball, va poder fugir quan estava a la població d'Aixe, (Aute-Vienne) segons consta als Archives Departamentales de la Gironda. (Docu: AD-33-104-W-2-13). Aconseguí refugiar-se al poble d'Argelers de Gasòst a prop de Lourdes, a on es va quedar a treballar de paleta. Més tard es traslladà a la ciutat de Pau, on morí el 5 de febrer de 1966 (16).

-**Soler i Pérez, Josep Maria Martí Basí** (1899-1989). Militant de l'ERC. Comerciant. Alcalde i Cap de llista de la Unió d'Esquerres (1931-36). Condemnat a 2 anys de presó pels fets del 6 d'octubre de 1934 hagué de deixar l'Alcaldia, però amb la victòria dels partits d'esquerra el febrer de 1936 es tornà a reincorporar al seu càrrec. En esclatar l'aixecament feixista marxà a França, però, tornà al cap de poc, entrant a treballar al Departament de Governació de la Generalitat. Al final de la guerra tornà a marxar a França a treballar al sector del vi fins a l'any 1947 en què tornà a Arenys de Munt. Va ser citat per l'Auditoria Militar per ser jutjat en Consell de Guerra, però, la causa fou arxivada. No li anaren massa bé les coses per Arenys de Munt i tornà a marxar a França l'any 1960 i posteriorment l'any 1964, a Santiago de Xile. L'any 1977, un cop jubilat, tornà definitivament (17).

-**Vallalta i Illa, Josep** de can Moreu (1894-1980). Pagès. Regidor de l'Ajuntament republicà del 1934 i president del Sindicat Agrícola entre els anys 1934 i 1935. Va marxar a França per temor a les represàlies, i després de passar provisionalment pel camp de concentració de Sant Cebrià, ingressà el 16 de maig de 1939 al de Le Barcarés (Fons: ANC1-511. Exili - GC). Mentre estava al camp, va ser contractat per treballar de pagès a l'horta d'una farmacèutica del poble de Saint-Cirq-La Popie (departament de Lot). No tornà a Arenys de Munt fins a mitjans dels anys cinquanta (18).

5. Altres republicans d'Arenys de Munt: polítics, militars o civils que van estar exiliats molt de temps o no van tornar

-**Agramunt i Marsal, Jaume**, de can Cintet (1878-?). Natural de Reus. Pintor/pagès, amb domicili a Orient, 21. El seu fill Jaume va ser assassinat a Barcelona al principi de l'alçament feixista. Es va exiliar a França i fou internat al camp de refugiats de Bram: barri G – barraca 114 – (Docu. 4M813. AdAj - pag. 79). Entrà al camp el 7 de març de 1939 (19). No ens consta que hagués tornat.

-**Alemanya i Peyret, Rossend** (1919-1941). Natural de Vidreres. Barber. Fill del mestre Pere Alemanya i Ortiz que estigué donant classes a Arenys de Munt fins que va morir. En Rossend estava vivint a La Pobla de Segur quan començà la guerra. Va anar al front amb la lleva del biberó i durant la Retirada del mes de febrer de 1939 va passar a França i fou internat al camp de

refugiats de Le Barcarés: Illot: D – (ANC1-511 – GC/Exili). Per tal de no passar més gana al camp, es va integrar a una CTE, que es trobava treballant a prop de la frontera quan van entrar els alemanys. Fou detingut juntament amb els soldats francesos i enviat com a presoner de guerra, amb el número 80248 al Stalag XVIII-A (Kaisersteinbruch) d'Alemanya l'1 d'abril de 1941. El dia 7 del mateix mes fou traslladat al camp de Mauthausen (Àustria), amb el número 4513, i posteriorment al Kommando Gusen amb el 12566, a on va morir el 29 de novembre de 1941 (20).

-**Alfonseda Sánchez, José** de ca la Castellana (1909-?). Vidrier. Natural de Cartagena. No sabem a on va servir durant la guerra, però va passar a França amb el seu germà Màxim durant la retirada de l'exèrcit republicà i fou internat al camp de refugiats de Sant Cebrià. El maig de 1939 encara hi era (ANC1-511 GC-Exili). No ens consta que hagués tornat (21).

-**Arcos Galindo, Francisco Paquillo** (1895-1969). Jornaler, afiliat a la CNT. Natural de Collarvega (Granada). Des de l'any 1922 vivia al barri de Vallvidrera d'Arenys de Munt i formà part del Comitè Antifeixista d'Arenys de Mar, igual que el seu germà petit Manuel. Tots dos foren acusats de diversos delictes a ma armada per la Falange d'Arenys de Mar. Es va exiliar a França, per temor a les represàlies i va morir allà, l'any 1969 (22).

-**Arcos i Galindo, Manuel** (1904-?). Jornaler. Natural de Collarvega (Granada), afiliat a la CNT. Vivia a Vallvidrera i formà part del Comitè Antifeixista d'Arenys de Mar. Ingressà al Cos de Carrabiners a primers de 1937. No sabem si va participar en el front de guerra, però va ser acusat de diversos assassinats per les autoritats franquistes. Després de la guerra va marxar a França amb el seu germà i després de passar per un camp de refugiats francès, va ser obligat a treballar pels col·laboracionistes de Vichy en un GTE i destinat a l'empresa alemanya Eibia Bauabalt de Walsrode (Baixa Sajonia) que construïa fortificacions per l'exèrcit alemany. En aquest treball hi estigué entre el 23/10/42 i el 30/10/43 i mentre tant vivia al campament per estrangers de Graesbeck en la ciutat de Liege i a prop de la frontera alemanya.

-**Avellaneda i Roger, Carme** (1909-?). Casada i amb dues filles. Natural d'Arbúcies i treballadora de la llar en una casa d'Arenys de Munt durant la guerra. Va marxar a l'exili amb la seva família i fou internada al camp de concentració francès de Chateau de Gouernat Domme Dordogne. L'acompanyaven la seva filla

de dinou anys i dos fills més petits. El pagès Joan Bigorra i Cadellans, va fer gestions enviant un aval al camp de refugiats, per tal que fossin alliberades. No tenim constància que haguessin tornat (23).

-Boix i Boix, Ramon (1919-?). Procedent d'un camp de refugiats francès, el 10 de juny de 1941 juntament amb 170 espanyols més, fou incorporat al GTE núm. 647 a treballar per l'exèrcit alemany a les indústries Zarrasan de Perigeux (La Dordogne) (24). No ens consta que hagués tornat.

-Brugat i Casas, Joaquim (1910-?). Natural de Badalona. Forner. Casat. No sabem en quina unitat va servir a l'exèrcit, però en la retirada va passar a França i fou internat al camp de refugiats d'Argelers. El 20 d'octubre de 1939, va ser traslladat al de Bram i el dia 20 del mes següent fou enviat de nou, al d'Argelers (Núm. refugiat 71303 – Ref. Arxiu: 1260W39). L'11 de febrer de 1941 va ser enrolat en una CTE del Nord (25). No ens consta que hagués tornat.

-Calafell i Mora, Joaquim de can Trona (1896-?). Mecànic. Marxà a França durant la retirada cap a la frontera i fou internat al camp de concentració francès d'Argelers. Posteriorment, el 2 de març de 1939 va ser traslladat al camp de Bram: barri A – barraca 15, del departament d'Aude. (Docu. 4M821 – imatge AD11- pag. 112 – Bram 1939). Demanà asil polític a França i s'hi quedà definitivament (26).

-Capella i Fernández, Esteve de cal Paraiguero (1914-1965). Vidrier. L'any 1934, estigué pres en el vaixell presó Argentina pels fets del 6 d'octubre. Marxà de Mataró amb la columna Jaume Graells del PSUC el 20 de setembre de 1936, conjuntament amb el seu cunyat Ginés Pérez. Un cop a Madrid passà a la 23a Brigada Internacional (49è Batalló, 3a Companyia)

amb el grau de sergent i com ajudant del Cap de la Companyia. Quan ascendí a tinent passà a la 124a Brigada Mixta (27a Divisió del XVIII Cos d'Exèrcit). Guanyà les estrelles de tinent com a recompensa per, "su distinguida actuación en diversas operaciones de guerra" (BOMD núm. 138 del 7 de juny de 1938).

Quan la seva unitat es retirà cap al nord, passà la frontera i fou internat al camp de refugiats d'Argelers. El desembre de 1939 es va enrolar a la Companyia de Treballadors Estrangers (CTE) núm. 167 i fou destinat als Ateliers de Chargement (dipòsits de municions i obusos). D'aquí, fou traslladat a Le Mans (Sarthe) i posteriorment a una altra fàbrica d'armament de La Ferté Imbault (Loir et Cher). Es nacionalitzà francès i ja no va tornar (27).

-Carbonell i Salvanyà, Dionisi (1918-?). Natural de Badalona. Pagès. No sabem en quina unitat militar participà en la guerra. Passà la frontera francesa el febrer de 1939 i fou internat al camp de refugiats d'Argelers (refugiat número 23.217 – Ref. Dossier 1260W63). Sortí del camp per

integrar-se a la Companyia de Treballadors (CTE) núm. 125 destinada a la ciutat de Casseneuil (departament de Lot i Garona) (28). No ens consta si va tornar a Catalunya, ja que el 1941 va ser declarat pròfug per la caixa de reclutament.

-Carreras i Olivé, Josep M (1879-1942). Natural de Barcelona. Exfuncionari de l'ajuntament de Barcelona, jutge Municipal d'Arenys de Munt i secretari del partit d'ERC l'any 1937. Fou nomenat conseller de l'ajuntament durant la guerra, però no va poder prendre possessió per incompatibilitat amb el càrrec de funcionari i no portar els tres anys de residència al municipi com era normatiu. Marxà a França durant la retirada i va ser internat en diferents centres de refugiats, fins al mes de febrer de 1942, que ja malalt ingressà al camp de Riversaltes dels Pirineus Orientals: Illot F a Illot Y – Intern núm. 31115 – (Dos-

Camp de refugiats d'Argelers. De la caiguda...Pàg. 103

sier 13483 – Ref. Arxiu: 1260W5 del 20 de febrer de 1942). El 13 de març del mateix any va morir i fou enterrat al cementiri local de Riversaltes (29). Estava casat i tenia cinc fills. Els caps de la Falange d'Arenys de Munt el tenien considerat com un home “d'acció i propaganda”.

-Casanellas i Ibarz, Joan (1904-1986). Natural de Lleida. Advocat, banquer i polític. Vivia a Barcelona, però tota la família passava llargues temporades a la casa que van comprar abans de la guerra a Torrentbò (finca núm. 26-27 i coneguda primer per can Tusell, després per can Casanellas i actualment per can Mas Sardà). Va ser membre de la comissió organitzadora que fundà ERC; fundador del setmanari l'Opinió i del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, que estigué empresonat durant tres mesos al vaixell-presó Uruquay, pels fets d'octubre de 1934.

Després de les eleccions generals del 1936, entrà al govern de Madrid de sotssecretari del Ministerio de Trabajo i durant la guerra va ser detingut pels feixistes i condemnat a mort, però finalment fou rescanyat pel comte de Montseny i deixat en llibertat. Retornà a Barcelona i treballà a les ordres del president Companys, fins al gener de 1939 que s'exilià a França i a Mèxic. Mentre estava absent, va ser jutjat pel TRRP núm. 2 – Actuà de jutge el Teniente Honorífico del Cuerpo Jurídico Militar, Salvador Heredia y de Vargas Machuca. (BOE núm. 335 de l'1 de desembre de 1939. En no trobar proves suficients, (o gràcies als seus familiars que s'havien passat al bàndol franquista) va ser indultat (Ref. Arxiu PARES: 75/01190 i 75/00723). El desembre de 1976 tornà de l'exili i l'any 1979 fou elegit senador a les Corts Espanyoles (30).

-Casas i Estol, Jaume de can Quirze del carrer Nou (1916-?). Teixidor. Residia a Canet de Mar des de l'any 1927. S'allistà voluntari a la columna del PSUC Jaume Graells, que va sortir de la caserna Carles Marx de Sarrià. Travessà la frontera francesa durant la retirada i fou internat al camp de refugiats de Le Barcarés (Illot: T). A finals de l'any 1939 fou transferit al camp d'Argelers: barri 3 - barraca: 82. (Ref. 1260W64 del camp). Va sortir el 31 de gener de 1940, per anar a treballar a la CTE núm. 200 i fou enviat a la fàbrica de material de guerra “Ateliers Isle-Jourdain” del departament de Gers. Posteriorment passà a treballar a la població d'Availles-Limouzines de la regió Poitou-Charentes (31). No ens consta que hagués tornat, ja que va ser declarat pròfug per la caixa de reclutes, al no presentar-se a la convocatòria d'allistament de la seva lleva. El seu germà Àngel va morir al front, i la

seva germana Josepa fou miliciana i ostentà un càrrec de relleu a la CNT-FAI.

-Casellas i Colomer, Martí (1894-?). Sabater. En la retirada del gener de 1939 entrà com a refugiat a França i el 2 de febrer va ser internat al camp de refugiats de Bram: barri A – barraca 15 – (Docu: 4M832 – pag. 38 – Bram 1939) del departament de l'Aude (32). No ens consta que hagués tornat.

-Chaparro i Riera, Xavier (1905-?). Advocat i maçó. Natural de Barcelona. Lletrat de l'ajuntament d'Arenys de Munt (1931-1933). L'any 1939 marxà a França i es quedà al poble de Le Havre (departament Seine-Maritime) marxant finalment a Santo Domingo a bord del vaixell Flandre, a on arribà el 7 de novembre. Posteriorment s'establí a Cuba (33).

-Coll i Casals, Jaume de ca l'Andelet (1905-1975). Vidrier. Casat i amb un fill. Vivia a Arenys de Mar al començament de la guerra i s'allistà voluntari a les milícies antifeixistes. Es va exiliar a França per evitar les represàlies, ja que havia sigut un destacat dirigent sindical a la veïna localitat d'Arenys de Mar. El dia 14 del mes de març de 1939 va ser internat al camp de refugiats de Bram: barri C – barraca 59 – (Docu: 4M825 – pag. 59 - Bram 1939) i després que li fos concedit asil polític s'establí al poble de Pithiviers (Departament de Loiret), a on posteriorment, s'hi van traslladar la dona i el fill. Quan ja estava malalt i viudo, anà a viure a Perpinyà per tal, de morir en terra catalana (34).

-Colomer i Llorens, Pere (1915-?). Xofer. No sabem a on estigué servint durant la guerra, però el mes de gener de 1939 marxà amb la seva unitat cap a França i el 14 de març fou internat al camp de refugiats de Bram: barri C – barraca 50 – (Docu: 4M825 – pag. 54 – Bram 1939) (35). No ens consta que hagués tornat.

-Cot i Rovira, Esteve de ca la Palmira (1920-?). Pagès. No sabem a on va estar destinat per la guerra, però, a principis del 1939 marxà a França, fou internat en un camp de refugiats i quan pogué sortir es quedà a viure en un poble de la zona. La seva família s'hi traslladà també, a finals del 1946. No tenim més dades (36).

-Diaz Souto, Mercedes (1900-?). Natural de Benade (Lugo). Casada amb el sindicalista José Lopez Miguel, vivia a Vallvidrera. Marxà amb tota la família a França. No ens consta a on estigué refugiada.

-Domingo i Albert, Josep M. Pipetes (1911-?). Afiliat a la CNT-FAI. Secretari del Comitè de Salut Pública

durant la guerra. A principis de 1939 passà la frontera francesa com altres fugitius de la repressió franquista i fou internat al camp de refugiats francès d'Argelers. Aconseguí una plaça al vaixell Siboney que va partir del port de Bordeus el 9 de febrer de 1940, amb destí cap al continent americà i arribà a Veracruz el 15 de març (37).

-Ferran de Pol, Lluís (1911-1995). Escriptor i industrial natural d'Arenys de Mar, però que va residir durant trenta anys a Arenys de Munt quan tornà de l'exili. Participà en la guerra civil com oficial d'artilleria; a primers de 1939 passà la frontera amb la seva unitat i fou internat al camp de refugiats de Sant Cebrià al Rosselló (ANC1-511. GC). El 23 de maig de 1939, gràcies al govern mexicà, va poder partir cap a Mèxic a bord del vapor Sinaia amb rumb a Veracruz, a on arribà el 13 de juny de 1939. Allà col·laborà amb el diari El Nacional i escriví algunes de les seves obres més conegudes, com Campo de Concentración, a on explicava el seu pas pels camps de refugiats francesos. No va tornar a Catalunya fins a l'any 1948 (38).

Lluís Ferran de Pol

-Gibert i Bigorra, Francesc (1908-?). Fogoner. Quan marxà a la guerra vivia fora d'Arenys de Munt. Va passar la frontera francesa i fou internat al camp d'Argelers: Illot A – (ANC1 – 511 – GC. Exili) (39). No sortí fins a finals de l'any 1939. No ens consta que hagués tornat.

-Grau i Vallderiol, Agustí (1894-?). Natural de Martaró. Casat i amb quatre fills. Entrà a França el gener de 1939 i després de passar pel camp d'Argelers, el 26

de març fou assignat al de Bram: barri E – barraca 80 – (Docu: 4M834 – pag. 128 – Bram 1939) (40). No ens consta que hagués tornat.

-Juvanteny i Montaña, Jaume (1902-?). Escorxador. Natural de Sant Hilari de Sacalm. Havia fet el servei militar obligatori al Batallón Montaña n.1 de Barcelona. En ser mobilitzat va ser destinat a una unitat d'infanteria. S'exilià a França a l'entrada dels franquistes i fou internat al camp de refugiats d'Agde del departament d'Erau: camp núm. 2 – Grup de barraques M – barraca núm. 3 (ANC). Es quedà a viure a França fins a la seva mort i fou enterrat al poble d'Àger. A Arenys de Munt estava acusat per la Falange Local de ser cap de les patrulles de control del Comitè Antifeixista. El seu germà Pere va estar a la presó i l'altre, en Lluís de setze anys va ser mort pels soldats franquistes en un atropellament a la carretera de Canet de Mar l'any 1939 (41).

-López Diaz, Isabel (1915-?). Teixidora i sindicalista. Natural de Barcelona. Vivia amb els seus pares al barri de Vallvidrera i va marxar amb ells a l'exili francès. No sabem a on estigué refugiada, ni si va tornar.

-López Díaz, José (1913-?). Natural de Madrid. Teixidor/músic i veí de Vallvidrera. Tinent de milícies. Va perdre una cama a la guerra i fou internat a l'hospital de Badalona. Quan va estar curat marxà a França i no sabem a on estigué residint, però ja no tornà a Catalunya (42). Mentre estava a França va ser encausat en un consell de guerra, que finalment va ser sobresegut per trobar-se absent.

-López Diaz, Mercedes (1922-?). Teixidora. Natural de Barcelona. Vivia amb els seus pares (José i Mercedes) a Vallvidrera i va marxar amb ells a França. No sabem si va tornar.

-López Miguel, José (1888-?). Natural de Santa Maria de Nieva (Segovia). Electricista, casat i amb tres fills. Veí de Vallvidrera. Reconegut sindicalista que va ser acusat en la Causa General d'haver col·laborat en diversos assassinats. Marxà a França amb el seu fill Josep, també encausat pels tribunals franquistes i amb la resta de la família. Després de passar per diferents llocs d'internament, el dia 7 de març va ingressar al camp de Bram: barri C – barraca 114 – (Docu: 4M839 – pàg. 216 – Bram 1939) (43). No va tornar a Espanya.

-López Lara, Ramon (1894-1964). Quan arribà exiliat a França, va ser internat al camp de refugiats de Le Barcarès i el 13 d'octubre de 1939 fou traslladat

al camp d'Argelers (Intern núm. 84422 – Ref. Arxiu: 1260W52). Sortí per anar a treballar a Villeneuve de la Riviere (a prop de Perpinyà) i tornà a entrar al camp el 15 de juny del mateix any. De nou, fou traslladat a Le Barcarès el 30 de juny de 1941 i a partir d'aquí no tenim cap més informació. Suposem que a finals dels anys cinquanta vingué a viure a Arenys de Munt, ja que va morir aquí (44).

-Majó i Salvà, Salvador (1886-?). No sabem on vivia quan esclatà la guerra, ja que, a principis dels anys vint havia marxat d'Arenys de Munt amb la seva família. Va ser detingut per l'exèrcit de la Wehrmacht durant l'ocupació de França, i fou internat al camp alemany de presoners de Dankmarshausen (situat al terme municipal de la ciutat de Warren de l'estat de Turingia). Després d'estar un temps en una GTE, va ser contractat com a treballador temporer, per l'empresari hamburguès Konrad Höschele (empresa situada al carrer Wathusiustrasse, 7-9 de Leipzig). Començà la feina el 25 d'abril de 1942 i acabà a finals de 1943, i per la qual, va rebre una paga de 91 marcs (45). No tenim cap més informació.

-Martínez i Ortuño, Antoni (1915-?). Natural de Caudete (Albacete). Jornaler. Quan ja havia començat la guerra marxà a viure a Canet de Mar i fou un membre actiu del Comitè Antifeixista de la població. En ser mobilitzat, va ser destinat a un batalló d'infanteria, però no sabem en quina unitat. Marxà a França el gener de 1939 i fou internat al camp de concentració francès d'Argelers: Illot 7 - barraca 214 – refugiat núm. 22.215 (dossier ref: 1260w66) . Sortí del camp el dia 4 de març de 1940 per anar a treballar a les mines de Saint Pierremont al municipi de Mancieulles (departament de Meurthe et Moselle) al nord de França. Creiem que no va tornar de l'exili, ja que als anys cinquanta, la seva dona Teresa Reig Garcia va declarar que no sabia on era (46).

-Molina Carpena, Dolores (1909-?). Natural de Santa Fe de Mondújar. Modista. Germana dels dos regidors Juan i Maria, que també es van exiliar a França. No ens consta a quin lloc de França va estar vivint, ni tampoc que hagués tornat a Espanya.

-Montaner i Fernández, Teresa. Natural de Tarragona. Mestra. Estigué al càrrec d'una escola de nenes d'Arenys de Munt a partir de l'abril de 1930. El seu marit, era el també mestre, Joan Sendra i Siscart. Al final de la guerra, el matrimoni i els seus fills van marxar a l'exili i després d'estar un temps a França, l'any 1940 es van embarcar en el vaixell Lasalle, rumb

a la República Dominicana. El 1950 es van establir definitivament a Mèxic (47).

-Morales Gutiérrez, Juan (1915-?). Jornaler. Destinat a un batalló d'infanteria. El mes de febrer de 1939 passà la frontera i estigué presoner en un camp de concentració francès. No ens consta que tornés, ja que el 1941 fou declarat pròfug en no haver-se presentat a la junta de classificació i revisió de la seva lleua.

-Nialet i Nazarico, Joaquim Parroy (1906-?). Natural de Camporells (Osca). S'allistà voluntari a la columna Jaume Graells del PSUC, retirant-se cap a França el mes de febrer amb la seva divisió. Un cop a França i després de passar pel camp d'Argelers va ser internat al camp de refugiats de Bram al departament d'Aude: barri C – barraca 59 – (Docu: 4M844 – pag. 176 – Bram 1939). Sol·licità asil polític i s'hi quedà a treballar definitivament (48).

-Noguer i Ros, Joan (1903-?). Natural de Santa Coloma de Farners. Pagès. No sabem si va ser mobilitzat, però estigué col·laborant amb el Comitè Antifeixista Local i quan van entrar els franquistes a Arenys de Munt, fugí a França a on vivia el seu germà Gabriel. Sabem que el nom del carrer a on vivia a França era: Rue Borris, Ancien Cuvan-Vincent, però desconeixem el nom del poble. Un any més tard també marxà la seva dona Rosa Masset i Roca (1903), la seva filla Rosa (1932) i el fill Pere (1930), que l'any 1942 vingué a Arenys de Munt a viure a casa del seu oncle Josep Masset i Roca, del carrer Sant Antoni (49).

-Oliver i Guirado, Pedro (1915-?). Natural de Puerto Lumbreras (Murcia). Tintorer. No saben en quina unitat estigué servint, però passà la frontera francesa i després de passar un temps al camp de refugiats d'Argelers, el 20 de maig de 1939 fou traslladat al de Bram (Aude): barri C – barraca 47 – (Docu: 4M845 – pag. 121 – Bram 1939). No ens consta que hagués tornat a Catalunya (50).

-Ortega i Garcia, Maria (1913-?). Natural de Goñas (Múrcia). Dona del soldat Antoni Sosa que va marxar a França durant la retirada del mes de gener de 1939. El matrimoni i el seu fill Antoni, va anar a viure al poble de Servian (Hérault) de França.

-Pagès i Artigas, Pere (1908-?). Vivia fora d'Arenys de Munt quan marxà a la guerra. Passà la frontera i fou internat al camp de refugiats d'Agde: camp núm. 2 - Grup de barraques: N – barraca núm. 3 - (ANC 1-511. Exili). No ens consta que hagués tornat (51).

-**Peña i Quilez, Marcos** (1902-?). Natural d'Olba (Terol). Tintorer. Casat i amb dos fills. Quan passà la frontera va ser internat al camp de refugiats d'Argelers, a on estigué fins el 12 de juny de 1940 que fou traslladat al de Bram: barri A - barraca 12 - (Docu: 4M847 - pag. 85 - Bram 1939). El dia 20 de novembre de 1940 va ser retornat a Argelers (Intern núm. 90724 - Ref. Arxiu: 1260W58). El 3 de maig de 1941 fou integrat a un grup de treballadors estrangers (GTE) i el dia 15 fou enviat a treballar a una fàbrica de la zona ocupada pels alemanys (52). No tenim constància que hagués tornat.

-**Pérez Castillo, José** (1906-?). Pagès. No sabem si va estar al front, però participà en la retirada cap a França, i en arribar va ser internat al camp d'Argelers: (Intern núm. 12924 - Ref. Arxiu: 1260W52). Sortí el 30 de desembre de 1939 en direcció al camp de Bram per ser destinat a treballar de pagès en una granja de la localitat (53).

-**Pérez i Molina, Anna** (1936-?). Filla de la regidora Maria Molina i d'un sindicalista de Canet, que no va voler saber res d'ella. Acompanyà a la seva mare a l'exili francès. Va sol·licitar permís per tornar a Espanya a la dècada dels anys setanta, quan ja havia mort la seva mare (54).

Domènec Perramon i Torrus

-**Perramon i Torrus, Domènec** (1906-1976). Natural de Canet de Mar. Militant de l'USC. Poeta i tècnic tèxtil. Al principi de la guerra entrà a treballar al Departament de Defensa de la Generalitat i després, a la Conselleria d'Agricultura. L'any 1938 fou desti-

nat a l'Escola de Formació de Quadres de l'Exèrcit de l'Est i a finals d'aquest mateix any va ser traslladat a la Secció de Premsa del Quarter General i encarregat de la redacció d'El Combatiente. Durant la Retirada passà a França, i fou internat al camp de concentració de Sant Cebrià. Al cap d'un parell de mesos, el març de 1939, aconseguí sortir i marxà a Londres (Regne Unit), gràcies al Comitè Britànic d'Ajut als Refugiats. Morí l'1 de febrer de 1976 a la mateixa ciutat de Londres (55).

-**Pla i Armengol, Ramon** de can Vives de Torrentbò.- 1880-1956. Metge. Natural d'Alentorn-Artesa de Segre (La Noguera). A la seva torre d'Arenys de Munt criava cavalls per fabricar una vacuna per la tuberculosi. Diputat i militant del PSOE, de la USC i d'ERC. En finalitzar la guerra s'exilià a França i Bèlgica. El mes de maig de 1942 s'embarcà al vaixell Nyassa rumb a Mèxic a on estigué fins a l'any 1947 que es va establir a París, per tal de col·laborar amb la Creu Roja Republicana. El 1948 tornà a Barcelona (56).

Ramon Pla i Armengol

-**Puig i Roger, Natàlia** (1920-?). Natural d'Arbúcies. Treballadora de la llar en una casa d'Arenys de Munt. Marxà amb la família a l'exili i fou internada al camp de concentració francès Chateau de Giverzac Dôme Dordogne. No tenim més informació (57).

-**Pujol i Bertran, Agustí**.- Delegat de la Generalitat a Arenys de Munt durant la República, encarregat del departament del Registre de la Propietat. Passà

la frontera el mes de febrer de 1939 i fou internat al camp de refugiats d'Argelers: Intern núm. 4527 – Ref. Arxiu: 1260W39 – Localització camp: 7/186. Sortí el 2 de desembre de 1939 per anar a treballar a la petita localitat de Nils al departament dels Pirineus Orientals (58). No ens consta que hagués tornat.

-Requena i Mas, Francesc (1906-1994). Natural de Barcelona. Militant d'ERC. Va ocupar el càrrec de secretari de l'ajuntament d'Arenys de Munt l'any 1936 i residia al carrer Sant Antoni. Al principi de la guerra fou nomenat secretari general del Comissariat de Propaganda de la Generalitat. L'abril de 1938 s'allistà voluntari a l'exèrcit popular i fou enviat a servir a una unitat d'infanteria, destacada primer al front de Balaguer i després a participar en la important i transcendent batalla de l'Ebre. El comissari general de l'Exèrcit de l'Ebre el nomenà comissari de batalló i Cap de la Subsecció de Quadres (Secció d'Organització) del Comissariat de l'Exèrcit de l'Ebre. El mes de febrer de 1939 passà a França per Portbou i fou internat provisionalment al camp de concentració de Sant Cebrià. Posteriorment, el 16 de maig de 1939 fou traslladat al camp: A de Le Barcarés (Fons: Generalitat de Catalunya – Codi: ANC1-511). El 24 del mateix mes, aconseguí una plaça per viatjar a Mèxic a bord del vaixell Sinaia, arribant a Veracruz el 30 de juny. A Mèxic col·laborà en diverses publicacions catalanes i morí a la ciutat de Tijuana l'any 1994 (59).

Francesc Requena i Mas

-Roca i Marpons, Joaquim de cal Minaire (1915-1992). Electricista, militant del PSUC. Voluntari a la Divisió Carlos Marx, estigué destinat al 3r. Regiment d'Infanteria de la URSS, (2n. Batalló, 1a. Companyia), però el maig de 1937, el regiment es transformà en la 124a Brigada Mixta que participà activament en l'atac a Tardienta i en l'ofensiva per conquerir Saragossa. En la retirada passà a França i estigué bastant de temps al camp de refugiats d'Argelers. Sortí del camp per anar a treballar a una CTE i posteriorment, amb l'ocupació de França pels alemanys fou integrat un GTE que treballà per l'organització TODT. El mes d'agost de 1941 va ser destinat com electricista a la construcció de fortificacions a la costa oest, a les ordres del Lagerführer (cap de camp) Otto Weddigen, també co-

Joaquim Roca i Marpons

negut per "papa Otto". Posteriorment, passà a treballar també amb el "papa Otto" a l'empresa Ing. Gehrt und Staudt de la ciutat de Koblenz, destinats a l'O.T. Einsatz Bizkaya Bauleitung, a on en Joaquim feia de "Dienststelle der Feldpost" (empleat d'ambulància militar). A partir de l'agost del 1944, deixà l'organització TODT i anà a viure a la ciutat de Caudéran (Gironde) aprofitant el temps que tenia lliure per fer els estudis de tècnic amb Radio-Electricité a l'École Technique de Toulouse.

Quan van entrar els americans a França estigué treballant per ells en una base de submarins (probablement a Burdeos). El gener de 1940, l'havien cridat amb els de la seva lleva per marxar a servir amb els franquis-

tes, i com que encara estava a França fou declarat refugit. Tornà a finals de l'any 1947, aprofitant la llei d'amnistia proclamada pel general Franco l'any 1945. Després de la mort de Franco li fou reconegut pels governs espanyol i francès, els anys passats a la guerra i a l'exili, i va ser recompensat econòmicament (60).

-Sabater i Prats, Josep (1903-?). Cambrer. Vivia a Barcelona quan esclatà la guerra. Després de passar per un camp de refugiats francès, aconseguí feina a l'empresa Ampollini Hugues de Beziere (Herault) i vivia al núm. 29 de la Rue Ancienne Porte de la mateixa ciutat. El 27 de desembre de 1940 va ingressar voluntari en una CTE de l'exèrcit francès, i del 1 de juliol de 1942 a l'1 de juliol de 1943 va ser obligat per les autoritats col·laboracionistes franceses de Vichy a treballar en l'organització alemanya TODT a la localitat de Sete de la regió d'Occitània (61). No ens consta que hagués tornat a Catalunya.

-Sánchez i Escoriza, Joan (1908-?). Jornaler. Natural de Senés (Almeria). Arribà a Arenys de Munt a principis dels anys trenta i anà a viure al carrer Regàs, 8 amb altres germans seus. Quan esclatà la guerra vivia a Blanes. No sabem a quina unitat va ser destinat, però després de la batalla de l'Ebre va ser donat per mort. En realitat havia travessat la frontera francesa el febrer de 1939, i havia sigut internat al camp de refugiats de Vernet d'Ariege. Al cap de poc fou traslladat al camp de Septfonds i el mes d'octubre del mateix any fou reclutat forçós per treballar a la verema de la ciutat d'Auxerre (Yonne) amb el CTE núm. 206 (Secció B10). Quan acabà la feina amb el CTE, el 25 de juliol de 1940, va ser internat al camp d'Argelers: Intern núm. 905403 – (Ref. Arxiu: 1260W63 – localització al camp: 5/227). Sortí el 19 de setembre per anar a treballar de carboner a Bouleternère a casa de M. Parayre Sébas. No ens consta que hagués tornat a l'estat espanyol (62).

-Sendra i Siscart, Joan (1897-?). Natural de Blancafort (Tarragona). Mestre d'escola, afiliat a ERC. Durant la República va ocupar el càrrec de vocal del Patronat de Formació Professional de Valls en representació de la Generalitat i oficial de secretaria de l'Ajuntament de Barcelona. Vivia al carrer Panagall, 3 amb el seu fill Jordi i la seva dona, la Teresa Montaner i Fernández, que era mestra nacional de l'escola d'Arenys de Munt. L'any 1931 va fer de tresorer de la junta de l'equip de futbol local, mentre l'alcalde Soler n'era el secretari. Reconegut nacionalista i republicà va preferir marxar a l'entrada dels franquistes i s'exilià a França. L'any 1940 embarcà amb tota la família en el

vaixell Lasalle amb destí a la República Dominicana. L'any 1950 s'instal·là a Mèxic (63).

-Sosa i Ortega, Antoni (1935-?). Fill de l'Antoni Sosa i Pérez que marxà amb els seus pares a França. Va morir al poble de Servian (Herault).

-Sosa i Pérez, Antoni (1906-?). Jornaler. Natural de Goñas (Múrcia). Va servir al Cos d'Infanteria, però no sabem la unitat. Es va exiliar a França durant la retirada dels soldats republicans i es quedà a viure definitivament a Servian (poble de 4.500 habitants del departament de l'Herault, a la zona mediterrània de l'Occitània) treballant a les vinyes (64).

-Tapiz Garnica, Luciano (1913-?). Mestre d'escola natural d'Albacete que exercia a la població de Tielmes (Madrid). Es va allistar a les milícies d'infanteria amb el grau de capità, del Batallón del Ejército Voluntario de Albacete, integrat a l'Exèrcit de l'Est. Durant la guerra va ser ferit i vingué a viure al carrer Panagall, 18 d'Arenys de Munt, passant a la situació de reemplaçament per ferit (DOMDN del 18 de maig de 1937). El seu pare Miguel Tapiz Ibáñez, la seva mare Fermina Garnica Sesma i la seva germana Emilia, es van traslladar a Arenys de Munt amb els refugiats de Madrid l'any 1938. El maig de 1938 va ser donat d'alta per tornar al front (DOMDN núm. 110 del 9 de maig) i fou ascendit a comandant.

En la retirada cap a la frontera passà a França i fou internat al camp de refugiats de Le Barcarès. Pocs mesos després el van traslladar al camp de Gurs (camp des basques) al departament dels Pirineus Atlàntics, un camp destinat, prioritàriament a militars republicans. El 20 de gener de 1940 per tal de sortir del camp, s'enrolà a una companyia de treballadors estrangers, concretament la CTE núm. 185 per treballar per l'empresa EMA/4 Anglais. Foren destinats al poble de Savernay (Loira-Atlàntic) i posteriorment a Chapelle-Launay, del mateix departament. La CTE 185 estava dirigida pel capità RD, Smith (65). No ens consta que hagués tornat.

-Torres i Solans, Jaume (1903-?). Natural de Pineda de Mar. Xofer. Passà la frontera francesa el febrer de 1939 i fou internat al camp de refugiats de Lozère. El 27 de setembre de 1940 fou traslladat al camp d'Argelers: núm. Intern: 99876 – barri 1- barraca 443 – (Ref. Arxiu: 1260W67). El 7 de febrer de 1941 es va allistar (voluntari o a la força) al 414 GTE que estigué treballant per l'exèrcit d'ocupació a les localitats de Clermont-Ferrand i de St.-Ours-Les Roches (de-

partament de Puy-de-Dome) (66). No tenim cap més dada posterior.

-**Valero i Fort, Gabriel** (1911-?). Marxà amb els de la seva unitat cap a França i fou internat en el camp de refugiats d'Argelers: núm. Intern: 22431 – (Ref. Arxiu: 1260W66). Sortí el 24 de gener de 1940 per anar a treballar a la CTE-191, que estava destinada a la localitat de Cerdon (departament de Loiret) (67). No tenim cap més notícia.

-**Vallalta i Colomer, Josep** de can Vernis (1907-1974). Professor que estigué fortament implicat en l'escola renovadora de la República, exercint en diferents localitats de Catalunya, com Arbeca, Belianes i Manresa. L'any 1938 va ser mobilitzat amb els de la seva lleva, però no sabem en quina unitat.

Marxà a l'exili francès quan s'inicià la retirada, per temor a les represàlies, ja que va militar en partits republicans i es va significar per les seves idees progressistes i d'esquerres. Va ser internat per uns quants mesos al camp de Sant Cebrià i d'aquí, el maig de 1939, passà al de Le Barcarés: camp: A. El gener de 1940 fou tras-

Josep Vallalta i la seva companya Aimeelin

lladat al d'Argelers, quedant allotjat a l'illot 4, barraca 285. Però, encara fou traslladat una altra vegada, i el setembre de 1940 era internat al camp de Larzac (situat al poble de La Cavalleria del departament d'Aveyron) d'on sortí per anar a treballar a la CTE-212 (7E – Secció 1a). Estigué enrolat en aquesta companyia fins a mitjans de l'any 1941. El seu cosí, l'alcalde Josep Culubret i Soler, va intentar aconseguir avals perquè pogués tornar, però no tingué èxit, ja que era considerat com una persona molt radical. Quan aconseguí la llibertat es quedà a treballar a l'estat francès i s'establí definitivament a la ciutat d'Estrasburg (68).

-**Vila i Torrent, Francesc** (1909-?). Treballador tèxtil. Vivia a Arenys de Mar. No sabem en quina unitat militar va servir. En passar a França amb la resta d'exiliats republicans va ser internat al camp de refugiats d'Argelers i posteriorment, el 20 de maig de 1939 ingressà al de Bram: barri I – barraca 158 – (Docu: 4M861 – pag. 149 – Bram 1939) (69). No ens consta que hagués tornat.

-**Vilella i Niqui, Carles** (1904-?). Passà a l'altre costat de la frontera francesa i fou internat al camp de refugiats de Sant Cebrià. El 26 de gener de 1940 fou traslladat al d'Argelers: barri 6 – barraca 166. (Núm. Intern: 24016 – Ref. Arxiu: 12). El dia 24 del mateix mes sortí per anar a treballar a la CTE-192 que operava a les localitats de Clermont-Ferrand i de St.-Ours. Les Roches al departament de Puy-de-Dome (70). No ens consta que hagués tornat.

-**Viudez i Aguilar, Mariana** (1917-?). Miliciana de l'Exèrcit Popular de la República. A principi dels anys trenta vivia amb la seva família al carrer Sant Antoni i durant la guerra van marxar a viure al barri de Vallvidrera. Voluntària com el seu germà Josep a la columna Malatesta, participà en els fronts d'Almudévar i Montalban, així com a l'assalt de l'Ermita Santa Quiteria. Es va exiliar a França per temor a les represàlies, i ja no tornà. No tenim cap informació sobre el lloc a on estigué (71).

6. Soldats d'Arenys de Munt que es van quedar a França a lluitar amb el Maquis o enrolats a l'exèrcit francès (FFI)

-**Alfonseda Sánchez, Máximo** de ca la Castellana (1906-?). Natural de Cartagena. Va passar a França durant la retirada i fou internat al camp de refugiats

de Sant Cebrià, d'on va sortir per allistar-se a Perpinyà, a un *Regiment de Marche de Volontaires Étrangers* (RMVE) de l'exèrcit francès. Després de la guerra, aproximadament cap a l'any 1952, i a través de l'*Intergovernmental Conmtee on European Migration* (ICEM) aconseguí una plaça al vapor Castel-Felice que va partir de Dremen-Lusen, amb destinació al Canadà (72).

-Berlanga i Cano, Josep (1921-1941). Ferrer. Natural de Barcelona i que abans de venir a Arenys de Munt vivia a Sant Celoni. No saben en quina unitat militar va servir. Durant la retirada entrà a França i després d'estar provisionalment en el camp d'Argelers, el 26 de febrer de 1939 fou traslladat al de Bram, departament d'Aude: barri E – barraca 81. Va ser reclutat per lluitar amb la Legió Estrangera contra l'exèrcit de la Wehrmacht amb el 6è Regiment Estranger d'Infanteria, i morí en una batalla a Saïda de l'exdepartament d'Oran (Líban) el dia 12 del mes de juny de 1941. Li van concedir la menció honorífica de "Mort pour la France" (73).

-Bigorra i Colomer, Josep Joan Soler (1920-1966). Pagès, militant del PSUC. Voluntari a les milícies. Va ingressar a la 84a Brigada Mixta (60a Divisió), a on ja feia temps que s'hi havia enrolat el seu oncle Joaquim Colomer. El mes de maig de 1938 estigueren presents a les ofensives del Cap de Pont de la Sentiu. El mes d'agost van travessar el riu per cobrir el sector que anava de Villalva dels Arcs a La Fatarella i el mes de setembre al front de de Venta de Camposines, a on varen patir un 60% de baixes, a causa dels nombrosos atacs de les forces feixistes. Ja molt desgastada la Divisió 60a, intervingué a la batalla de l'Ebre, conjuntament amb la 27a Divisió, passant a cobrir la zona del Baix Ebre en substitució de la 3a Brigada Mixta. En aquestes batalles, en Josep va patir dues ferides de bala al pit, que el van deixar força delicat de salut.

El mes de febrer, conjuntament amb el seu oncle Joaquim Colomer, van iniciar la retirada en direcció a la frontera, i un cop a França foren internats als camps de refugiats de Sant Cebrià i Argelers, Mentre estaven al camp de Sant Cebrià, als vols de l'abril de 1940, van poder

sortir del camp per integrar-se a una CTE, treballant probablement en feines del camp. En acabar la feina van ser internats al camp de Bram del departament de L'Aude: barri C – barraca 59, a on foren reclutats – a la força – per un GTE, al servei de l'exèrcit de Vichy, ja que el juny de 1941 ja s'havia produït la invasió alemanya. Finalment pogueren escapar-se, ingressant al grup de guerrillers espanyols (GE) del capità Manuel Galiano, amb qui van participar en diversos actes de guerra contra les tropes alemanyes. El mes d'agost de 1944 van entrar a Catalunya com a dirigents polítics de l'UNE, dintre del marc de l'Operació RdE. Van passar la frontera per la ruta Llo-Finestrelles-Querallb, però foren detinguts per l'exèrcit a Ogassa i internats per més de dos mesos a les presons de Girona, Ripoll, Terrassa i la Model de Barcelona. Oncle i nebot quedaren en llibertat atenuada sense càrrecs, però en Josep tornà a casa amb una salut molt precària (74).

-Colomer i Vilar, Joaquim Botella (1918-1997). Pa-

Josep Bigorra i Joaquim Colomer

gès. Voluntari a les milícies i allistat a la 84a Brigada Mixta (60a Divisió), actuant com Comissari habilitat de la seva Companyia durant sis mesos. La Divisió es va crear l'abril de 1938 i s'integrà al XVIII Cos d'Exèrcit, marxant al front de l'Ebre, conjuntament amb la Divisió 27a. El seu recorregut en la guerra espanyola i en la resistència francesa fou el mateix que hem explicat per en Josep Bigorra. En entrar a Espanya a finals de l'estiu de 1944, passà també per les presons de Girona, Ripoll, la Model i Terrassa, fins que fou deixat en llibertat atenuada sense càrrecs, amb l'obligació de presentar-se cada setmana a la caserna de la guàrdia civil (75).

-Font i Torras, Paulí de can Pauet (1910-?). Vivia a Barcelona, però era el propietari de les finques números 17 i 18 del barri d'Orient d'Arenys de Munt. Entrà a França amb les forces de l'exèrcit republicà el mes de febrer de 1939 i es va allistar voluntari a les FFL (Forces Franceses Lliures) que lluitaven al costat de la resistència, sota el comandament del general DeGaulle (Service Historique de la Défense, Vicennes GR 16P 227443) (76).

-Ortega Fernández, Pedro (1908-?). Natural d'Albox (Almeria). Membre del Comitè Antifeixista d'Arenys de Munt. En la retirada entrà a França, ingressant en un camp de refugiats, i d'aquí s'allistà voluntari a l'exèrcit francès (Reg. *Marche étrangers. RMVE de Cahors, regió d'Occitania*). Liste d'Engagés a La Legion Etrangere. Pag. 6 Direction Regionale du recroutement et de la Statistique. Ref: Note 6103 R.S./, en data del 2 de maig de 1947, lluitant formant part de les Forces Franceses de l'Interior (FFI) (77). No sabem a on es va establir després de la guerra, però ja no va tornar.

-Ortiz Agudo, Braulio (1915-?). Natural de Chozas de Canales (Toledo) Passà la frontera francesa durant la retirada i va ser internat al camp de refugiats de Bram, a on estigué fins al 2 de gener de 1940 que anà a treballar a la Companyia de Treballadors Estrangers (CTE) núm. 134 per ser destinat a la indústria d'armament, primer a una empresa de Saint Astier (Dordogna) i posteriorment a la fàbrica de pólvora de Mauzac (9a regió). El mes de juliol d'aquell mateix any tornà a ingressar al camp de Bram. Mentre estava al camp s'allistà a les FFI, participant amb la Resistència a l'alliberament de la França ocupada. (Service historique de la Défense, Vicennes GR 16 P 451737) (78). Tornà a Catalunya i vingué a viure al barri de Sant Carles d'Arenys de Munt a la dècada dels anys setanta.

-Pla i Roca, Agustí del carrer Nou.- 1904-1986. Curtidor/Cambrer. Vivia a la ciutat de Grenoble (França) quan començà la guerra. S'allistà voluntari a la Resistència Francesa (FFI- Forces Franceses de l'Interior) després de la invasió de França per les forces alemanyes de la Wermacht, l'any 1941. No hem pogut saber en quina unitat va lluitar, però consta el seu nom als arxius del Service Historique de la Défense - (Vicennes GR 16 P 480837) (79). Després de la guerra marxà a treballar de màitre a un hotel de Constantinoble (Turquia). L'any 1980 tornà a Arenys de Munt i anà a viure al Barracà.

7. Soldats, veïns i veïnes d'Arenys de Munt que després de passar la frontera, estigueren entre un i deu mesos en un camp de concentració francès abans de tornar a Catalunya

-Artigas i Bellolell, Salvador (1915-?). Passà la frontera amb la seva unitat i fou internat al camp de refugiats d'Argelers per un temps de quatre o cinc mesos. A principis de l'any 1940 tornà a Arenys de Munt (80).

-Artigas i Riera, Jaume (1912-1990). Després de passar la frontera va ser internat per un temps de deu mesos al Camp d'Agde: camp núm. 2 – grup de barraques N – barraca núm. 3. (ANC 1 – 511. Generalitat de Catalunya). El 1940 tornà a Arenys de Munt (81).

-Artigas i Salvà, Josep Rai (1920-2009). Xofer, afiliat a les JLL i a la CNT. Va ser mobilitzat el 27 de maig de 1938 i destinat a una companyia de sanitat com a xofer

Josep Artigas i Salvà

d'ambulància. En la retirada passà a França a on estigué internat durant tres mesos al camp de concentració francès d'Argelers. Es presentà als franquistes el 28 d'abril de 1939 a Figueres. El febrer de 1943 el jutge instructor militar del *Grupo de Automóviles del Cuerpo del Ejército de Urgel* demanà informació a l'ajuntament i a la delegació local del F.E.T y de las J.O.N.S., però, no sabem el resultat (82).

-Carpena i Pérez, Joan (1910-?). Teixidor. Natural de Santa Fe de Mondújar (Almeria). Oncle dels regidors Joan i Maria Carpena i voluntari a les milícies anti-feixistes. Estigué dos mesos a un camp de refugiats dels Pirineus Orientals (no sabem quin) abans de tornar a Espanya (83).

-Catarineu i Valls, Josep Guerri (1904-1983). Teixidor de Can Guasch, afiliat a la Lliga Catalana (LC) i a la CNT. El 6 de juny de 1938 va ingressar en una Companyia d'Artilleria i participà en importants combats al front de l'Ebre. El gener de 1939 passà la frontera i estigué internat al camp d'Argelers per un temps de 3 mesos. El 29 d'abril de 1939 aconseguí escapar, i es presentà a la Comandància Militar de Figueres (84).

-Chicote i Navas, Manuel (1915-?). Nascut a Arenys de Munt, però els seus pares eren de Gimena de la Frontera (Cadis). Quan va esclatar la guerra, tenia la residència a Villablino (Lleó). Va passar a França i fou internat en un camp de refugiats. Al cap de dos mesos va sol·licitar tornar a Espanya i un cop aquí, el van ingressar en un Batalló Disciplinari (BBTT) (85).

-Colomer i Freixas, Francesc de can Corrioles (1901-?). Havia fet el servei militar al Regimiento de Infanteria de Badajoz nº 73. No va ser mobilitzat, però quan acabà la guerra marxà a França i fou internat a un camp de concentració francès. No ens consta el nom ni el temps. Estava catalogat d'agitador i propagandista pel servei d'informació de la Falange local, però a la tornada no va ser encausat (86).

-Cortés i Navarro, Joan (1919-?). No sabem en quina unitat va servir. Passà la frontera el gener de 1939 i estigué dos mesos internat al camp de refugiats d'Argelers abans de tornar a Espanya (87).

-Cruañas i Casanovas, Antoni de can Pey de Torrentbò (1909-1947). Pagès, afiliat a l'UGT. Va ser destinat a l'arma d'Artilleria, però no sabem la unitat. El gener de 1939 va passar la frontera francesa i fou internat al camp de refugiats francès de Le Barcarès: Sector Nacionalista núm. 13, carrer 1 - barraca núm. 7. Al cap

de cinc mesos pogué escapar-se i el 3 de juny de 1939 es presentà a les autoritats franquistes d'Igualada (88). Suposem que la causa de què morís tan jove, fou degut als mals tràngols passats al camp de concentració.

Antoni Cruañas i Casanovas

-Cucurull i Colomer, Lluís de can Farell (1905-2005). Casat. Militant de La Lliga i afiliat a l'UGT. Va ser mobilitzat l'1 de juny de 1938 i destinat a infanteria de la 146a Brigada Mixta integrada a la 30a Divisió del XII Cos d'Exèrcit. Cap a les acaballes de la guerra es va dirigir amb altres companys cap a la frontera passant per Camprodon. Un cop a França el van internar al camp de presoners d'Arles-Sur-Tech, d'on va poder escapar al cap de dos mesos per tornar a Catalunya (89). No va patir cap represàlia per part de les autoritats franquistes.

-Displàs i Majó, Isidre de can Burra (1912-?). Teixidor, afiliat a la CNT. Va ser mobilitzat el dia 8 de juliol de 1938 i destinat a una agrupació d'artilleria. El febrer de 1939 passà a França i fou internat en un camp de refugiats (no ens consta el nom). El dia 19 de juliol fou retornat a Espanya i es presentà als franquistes a Figueres (90). No va ser represaliat.

-Esparz Lacuey, Antonio (1899-?) Passà la frontera el gener de 1939 i fou internat al camp de refugiats

d'Argelers: intern núm. 75835– localització camp: illot, 2. barraca, 40 – (Ref. Arxiu: 1260W43) (91). Suposem que va sortir a finals de l'any 1939 per retornar a Espanya.

-**Fernández Lopez, Matías** (1914-1983). Electricista. Natural d'Almaden (Ciudad Real). Arribà a França el mes de gener de 1939 i va ser internat al camp de refugiats d'Agde. El 13 de març del 1941, va ser traslladat a Argelers: intern núm. 76485 – localització al camp: Illot 3, barraca 334 – (Ref. Arxiu: 1260W44). El dia 18 del mateix mes sortí cap a Espanya i a finals de l'any 1945 es traslladà a viure a Arenys de Munt (92).

-**Forts i Pla, Manuel** (1920-?). No ens consta la unitat militar en què va servir, però, el mes de febrer de 1939 passà la frontera i fou internat al camp de refugiats d'Argelers. El mes de setembre de 1939, va ser declarat pròfug per la Junta de Classificació de Llevs d'Arenys de Munt. No sabem si va tornar a Catalunya (93).

-**Gallart i Boix, Francesc** (1919-?). Resident a Calella. Va ser destinat a una bateria d'artilleria de Girona, però al cap de pocs mesos tornà a Calella. Fou enviat de nou al front i quan estava a prop de la frontera passà a França. Estigué internat durant dos mesos en un camp de concentració abans de tornar a Catalunya (94). No ens consta el nom del camp.

-**Horta i Bous, Maties** (1915-?). Estigué dos o tres mesos ingressat al camp de refugiats d'Argelers, però no tenim cap notícia de quan va tornar.

-**Jaime i Iborra, Emili** (1920-?). Natural de Badalona. Electricista. No sabem en quina unitat militar va servir. Passà la frontera i fou internat al camp d'Argelers: Intern núm. 10734 – Localització: Illot, 4. Barraca 306 – (Ref. Arxiu: 1260W47). No ens consta quan va tornar a Arenys de Munt (95).

-**Joseph i Gascon, Miquel**.- 1919-?. Tenia la residència a Mataró. El mes de febrer de 1939 va travessar la frontera francesa i estigué ingressat un temps al camp de refugiats d'Argelers. No sabem en quina unitat militar va servir, ni si va tornar o no, ja que el mes d'abril de 1941 va ser declarat pròfug per no haver-se presentat a la citació de la Comissió de Reclutament d'Arenys de Munt.

-**Làzaro i Fortea, Eliseu** (1915-2010). El gener de 1939 passà a França i estigué uns dies al camp de refugiats d'Argelers i posteriorment passà al d'Agde:

camp núm. 2 – grup de barraques: M – barraca 3 – (ANC: Exili) però, a causa de la seva feina de mecànic, hi estigué poc temps, ja que, fou integrat a una CTE i el posaren a treballar en una fàbrica de material de guerra a Toulouse. Tornà a Catalunya el març de 1940 i fou retingut al dipòsit de presoners de Reus fins al mes de juliol del mateix any. Declarat desafecto per les autoritats franquistes, fou enviat com a presoner de guerra, al camp de concentració de Cerro Muriano (Córdoba) (96).

Eliseu Làzaro i Fortea

-**Majó i Colomer, Joaquim** (1911-1977). Casat. Fuster afiliat a la CNT. Fou mobilitzat el 24 de juliol de 1937. El dia u de 1939 inicià la retirada cap a la frontera amb altres de la seva unitat i el dia 6 de gener era internat a un camp de refugiats francès (suposem que era el d'Argelers). Aconseguí sortir al cap d'un parell de mesos i tornà a entrar a Catalunya per l'Espolla (Alt Empordà), des d'on les autoritats franquistes el van enviar al camp de concentració de Figueres (97).

-**Mataró i Català, Joan** (1917-1991). Pintor, afiliat a l'UGT. Natural de Mataró. Va ser mobilitzat el 20 d'octubre de 1937 i destinat a infanteria de la 120a Brigada Mixta, que formava part de la 26a Divisió. Va passar la frontera el gener de 1939 i fou confinat al camp de concentració francès de Vernet d'Ariege: barracó 27, grup B, camp núm. 1 (ANC: Exili). El mes de març el van deixar sortir, gràcies a un aval de les autoritats falangistes d'Arenys de Munt, però en passar a Catalunya fou internat al camp de concentració

de Figueres, a on estigué fins al mes d'agost (98).

-Oller i Rabellí, Joan Joan Barber (1902-1966). Natural de Castell d'Aro. Barber. Fiscal municipal de la República. Regidor de l'Ajuntament en temps de guerra, deixà el seu càrrec per actuar com a representant de l'ERC al Consell Municipal d'Hostalets de Pierola, designat per la Generalitat. Amb l'arribada de les tropes franquistes al poble s'afegí a la columna de refugiats que es dirigien a França i allà, estigué gairebé tres mesos internat al camp d'Argelers. Demanà per tornar a Espanya i quan arribà al poble les autoritats franquistes locals el van tancar al Dipòsit municipal de presoners d'Arenys de Munt durant un parell de mesos (99).

-Ortiz i Caparrós, Joan (1911-?). Natural de Cartagena. El gener de 1939 passà la frontera francesa i va ser internat al camp de refugiats de Le Barcarès: intern núm. 47963 – (Exp.: 15J10-ANC). L'any 1940 tornà a Catalunya, ja que li havien promès que no li passaria res, però fou jutjat en consell de guerra sumaríssim (TMTT - Exp. 28273 – Ref. 32646). La sentència dictada el 1943 va ser de dotze anys i un dia de reclusió temporal (100).

-Paituví i Rovira, Ricard de cal Carnisser nou (1916-1949). Carnisser. Voluntari a les milícies va ser ascendit a sergent en campanya i destinat a una companyia d'enginyers de la 213a Brigada Mixta. En la retirada cap a França passà la frontera i després d'estar-se uns dies al camp de refugiats d'Argelers, el 16 de maig de 1939 fou internat al camp de Le Barcarès: illot T. (Fons: ANC1-511 – GC). Va decidir tornar a Catalunya al cap de pocs mesos, pensant que no li passaria res, però va ser castigat a un BDST (101).

-Pera i Mas, Francesc (1915-?). Pagès, militant d'ERC i afiliat a la CNT. La seva unitat es retirà cap a la frontera i passà tres mesos al camp de refugiats francès d'Argelers. Va poder escapar del camp nadant per la costa del mar Mediterrani fins a territori català. Un cop a terra, tingué la sort de topar-se amb el veí d'Arenys de Munt, el carreter Josep Colomer i Marí que es trobava en aquella zona i vingué amb ell fins a Arenys de Munt. Era el maig del 1939 (102).

-Pérez i Luján, Genís (1912-?). Matalasser. Casat. Natural de Deià (Mallorca), però abans de venir a Arenys de Munt vivia a Barcelona. Voluntari a les milícies antifeixistes del PSUC que en ser militaritzades passaren a conformar la 117a Brigada Mixta de la 25a Divisió. El 29 de març de 1939, en Genís fou captu-

rat pels franquistes al poble de Requena (València), però pogué escapar-se passant a França, a on estigué un temps internat en diferents camps de refugiats. El mes de gener de 1940 tornà a Catalunya (103).

-Roca i Boix, Josep (1917- 1974). Teixidor. Ingressà voluntari a les milícies antifeixistes el 19 de març de 1937 i fou destinat primerament, a la 117a Brigada Mixta de la 25a Divisió, i després passà a la 145a Brigada Mixta, (44a Divisió del XII Cos d'Exèrcit). El 8 de febrer de 1939 entrà a França i estigué internat al camp de refugiats d'Argelers fins al 10 de juny. Tornà a Catalunya i fou castigat a treballar com a presoner de guerra, al 147è Batalló de Treballadors (BBTT) destacat a Cervera (104).

-Roca i Oms, Josep (1915-?). Administratiu. El van destinar a infanteria de la 142a Brigada Mixta, que l'octubre de 1937 es va incorporar a la 32a Divisió de l'XI Cos d'Exèrcit. Van participar en la campanya d'Aragó (fronts de Quito, Candamos i Fraga) situant-se, finalment, al pont de Balaguer. El setembre de 1938 va ser ascendit a sergent i el febrer de 1939 passà la frontera francesa, per ser internat per un parell de mesos al camp de refugiats d'Argelers (105).

-Roig i Matas, Joaquim (1911-?). Passà la frontera i estigué un parell de mesos internat al camp de refugiats de Le Barcarès (Pirineus Orientals) passant posteriorment al d'Argelers: Intern núm. 93987 - localització al camp: Illot 5, barraca 2 i 106 – (Ref. Arxiu: 1260W61). El 21 d'octubre de 1939 va tornar a Catalunya i fou empresonat al camp de concentració de Cervera, però a primers de novembre va rebre els avals necessaris per poder ser alliberat i el 15 de novembre ja estava a Arenys de Munt (106).

-Soler i Pelegrí, Modest de can Troi.- 1911-1988. Administratiu. Casat. Militant d'USC-UGT. Va ser mobilitzat a principis de l'any 1938 i destinat a infanteria de la 9a Brigada Mixta (2n Batalló, 2a Companyia) de l'11a Divisió. Després, passà al Parc d'Artilleria de Barcelona i de Reus, per acabar finalment, a primera línia del front de l'Ebre, a on va ser ferit. Un cop recuperat a l'hospital de Tarragona va tornar al front, i en la retirada passà la frontera per La Junquera cap a França. Fou internat al camp de concentració d'Argelers fins al mes de març de 1939, que demanà retornar a Arenys de Munt (107).

-Suñén i Casamayor, Francesc el Peó.- 1903-1971. Casat. Peó del departament de carreteres de la Generalitat, afiliat a l'UGT. Natural d'Alcubierre (Osca). El

19 de maig de 1938 va ser destinat a una companyia de fortificacions (24è batalló). Passà a França el 8 de febrer de 1939 i fou internat al camp de concentració de Sant Cebrià. A primers de març va poder fugir, i el dia 8 ja estava a Arenys de Munt. El 1940 va ser nomenat guàrdia de seguretat (108).

Francesc Suñén i Casamayor

-**Valls i Mora, Lluís** (1915-1939). Natural de Lliçà de Munt. Teixidor. Va ser destinat a la 138a Brigada Mixta, dirigida pel comandant d'infanteria José Ramos Chiva, que els dies 5 i 6 d'abril de 1938 van participar en una ofensiva en terres de Cuenca, al Vértice Cerro. En la retirada cap a la frontera passà a territori francès i fou ingressat directament a l'Ancien Hospital Militar de la Rue Maraxal Foch de Perpinyà, ja que estava malalt de tifus. Morí al mateix hospital l'11 de maig de 1939 (109).

-**Vives i Teixidor, Josep** (1918-?). No sabem en quina unitat militar va servir. Passà la frontera francesa el gener de 1939 i estigué ingressat prop de tres mesos al camp de refugiats d'Argelers. Al setembre de l'any 1940 encara no havia tornat – no ens consta en quin lloc de França estigué - i fou declarat pròfug per la caixa de reclutes de Terrassa.

(1). Pons Prades a la revista "Historia y Vida" de febrer de 1970 quantifica el nombre de persones que van passar la frontera en 525.000 (entre ells hi havia: 75.000 nens, 105.000 dones i 15.000 ferits).

(2). Pel camp d'Argelers es calcula que hi van estar internats uns 170.000 refugiats; Le Barcarés: 70.000; Gurs: 42.000; Bram: Sant Cebrià: 100.000; Agde: 25.000; Vernet d'Arriège: 40.000; Septfonds:

(3). *Espanòles en la Resistència*.1973. Alberto Fernández

(4). Les CTE. Companyies de Treballadors Estrangers, es varen crear per un decret del govern francès del mes d'abril de 1939, per tal d'aprofitar la mà d'obra estrangera – principalment espanyola – dels refugiats que estaven internats als camps de concentració i amb l'excusa que, així es podrien beneficiar del dret d'asil. Alguns anaren a treballar a les vinyes, altres a fàbriques, però la majoria anaren a treballar en la construcció de fortificacions i en la famosa Línia Maginot (que no va servir per res) a on foren destinats gairebé 12.000 espanyols i uns 30.000 entre la línia Maginot i el riu Loira (segons dades d'Escorriguel). En total es van formar unes 200 companyies de treballadors espanyols.

(5). *Guerra i Repressió a Arenys de Munt (1939-1945)*. 2017. Elies Surroca.

(6). Quan aconseguí el poder el règim col•laboracionista de Vichy, aleshores els CTE es van transformar amb els GTE (Groupements de Travailleurs Etrangers) on encara eren més explotats, i foren utilitzats per les empreses que treballaven pels alemanys i pel govern de Vichy (decret del 27 de setembre de 1940) com fou en la construcció del Mur de l'Atlàntic o en l'Organització Todt.

(7). Arxius departamentals de l'Aude.-Arxius Rorspaniers.- *Guerra i Repressió*. 2017.

(8). (22). Fundación Pablo Iglesias: Exilio.

(9). *Guerra i Repressió*. 2017.- Arolsen Archives.

(10). (12). Arxius departamentals dels Pirineus Orientals.- Arxius col•lectius de les forces franceses de l'interior.

(11). (17). *Guerra i Repressió*. 2017.- Registre Civil Arenys de Munt.

(13). Arxius departamentals de l'Aude i dels Pirineus Orientals.- Arxius Rotspaniers (Alemanya).

(14). (15). (19). (34). Arxius departamentals de l'Aude.- Fons familiars.

(16). Fons familiars.

(18). (21). (39). (76). (79). (88). (101). Arxiu Nacional de Catalunya (ANC): Exili.

(20). ANC: Exili.- Arolsen Archives.

(23). (54). (86). A.H.M.A.M. Correspondència Falange Española.

(24). Arxius Rotspaniers. – (L'organització TODT era una empresa privada alemanya, que portava el nom del seu propietari, i que es dedicava a fer obres i material de guerra per l'exèrcit).

(25). (26). (32). (36). (40). (43). (48). (50). (51). (69). Arxius departamentals de l'Aude.

(27). *Guerra i Repressió*. 2017.- Arxius Rotspaniers.

(28). (29). (31). (35). (44). (46). (51). (53). (58). (62). (67). (70). (91). (92). (95). (106). Arxius departamentals dels Pirineus Orientals.

(30). (56). Arxiu ERC. Fundació Irla -

(33). (37). (47). (53). Arxius Pablo Iglesias: Exilio.

(36). (42). (80). A.H.M.A.M. Correspondència de guerra (1939-1945).

(38).) Arxiu ERC. Fundació Irla.

(39). Quaderns d'Estudis Arenyencs n.5 (Ajuntament d'Arenys de Mar).

(41). ANC: Exili.- Fons familiars.

(41). (67). *Guerra i Repressió a Arenys de Munt*. 2017. Elies Su-

roca.

- (45). Arxius Arolsen: (Fragebogen Obersten Chefs des Sowjetischen Militärverwaltung in Deutschland, 7-12-45).
- (49). (57). (82). (83). (85). (87). (90). (94). A.H.M.A.M. Correspondència de guerra 1939-1945.
- (52). (65). Arxius departamentals de l'Aude i dels Pirineus Orientals.
- (54). Registre civil d'Arenys de Munt.
- (55). *Nova antologia poètica 1998*. Col·lectiu pel Museu-Arxiu d'Arenys de Munt.
- (55). Arxius Pablo Iglesias: Exilio.- Arxius Pares (mcu.es).
- (59). ANC:Exili – Fundació Irla (ERC).
- (60). *Guerra i Repressió*. 2017. – Arolsen Archives – Fons Familiars.
- (61). Arolsen Archives.
- (63). Fundació Irla (ERC).- A.H.M.A.M. Padró municipal 1924 i Correspondència Alcaldia 1939.
- (64). Fons familiars.- *Guerra i repressió a Arenys de Munt 1939-1945*.
- (65). H.H.M.A.M. Correspondència de guerra 1939-1945.- Arxius Rotspaniers.-Arxius Pares.
- (66). Arxius departamentals dels Pirineus Orientals. – Arxius Rotspaniers.
- (68). A.H.M.A.M. Depuració llesves.- Arxius departamentals dels Pirineus Orientals.- Fons familiars.
- (71). (105). *Guerra i Repressió 2017*.
- (72). Arxius Col·lectius de les Forces Franceses de l'Interior. – Arxius Arolsen.
- (73). (78). Arxius departamentals de l'Aude. – Arxius FFI.
- (74). (75). Ferran Sánchez Agustí. *Maquis i Pirineus: La gran invasió*. 1973. (Els fets relatats sobre els dos maquis al llibre d'en Ferran Sánchez, deuen ser certs, ja que han estat confirmats per la Margarida, filla d'en Josep, però no hem pogut trobar cap menció sobre ells en els arxius francesos de la resistència, ni en els de les FFI).
- (76). (77). (79). Arxius de les FFI.
- (81). Arxius departamentals de l'Aude.
- (84). A.H.M.A.M. Depuració llesves 1925.
- (89). (96). (99). (102). (107). Fons Familiars.
- (93). A.H.M.A.M. Depuració llesves 1931.
- (97). A.H.M.A.M. Depuració llesves 1932.
- (98). (104). A.H.M.A.M. Depuració llesves 1938.
- (100). ANC: Exili – ANC: Llistat judicis sumaríssims 2017.
- (103). A.H.M.A.M. Depuració llesves 1933.
- (108). A.H.M.A.M. Depuració llesves 1924.
- (109). ANC: Llistat morts catalans a l'exili francès 1939-1945.
-

*És molt probable que a mesura que anem investigant en els arxius francesos (departamentals i militars) apareguin noves informacions sobre altres persones relacionades amb Arenys de Munt, que també van passar per camps de concentració i companyies de treballadors estrangers, o van lluitar contra l'ocupació alemanya incorporats en alguna de les unitats militars franceses, durant la seva estada a França. Un dels problemes que més dificulten la investigació és, que molts exiliats feien servir noms falsos quan ingressaven a la resistència o a l'exèrcit francès, per por a que les seves famílies a Espanya patissin represàlies.

Webs dels arxius consultats

- Arxius víctimes camps nazis: <https://arolsen-archives.org>.
- Arxius departamentals Pirineus Orientals: [Archives-camps.cg66.fr/basescamps](https://archives-camps.cg66.fr/basescamps).
- Arxius departamentals de l'Aude: <https://archivesdepartamentales.aude.fr>.
- Arxius alemanys: www.rotspanier.net.
- Arxiu Nacional de Catalunya: Exili.- memoria.gen-cat.cat.
- Arxius Ministeri de la Guerra Francès: memoiredeshommes.defense.gouv.fr.
- Arxius Fundación Pablo Iglesias: Documentos Exilio.- <https://fpabloiglesias.es>.
- Arxius Ministeri de Cultura: pares.mcu.es/deportados.
- Arxius combatientes: www.combatientes.es.
- Arxius resistència: www.maitron.fr.
- Arxius antics combatents: <https://francearchives.fr>.
- Arxius europeus: archivesportaleurope.net/fr.
- Arxius víctimes guerra: victimasguerracivilespaniola.blogspot.com.
- Arxius republicans espanyols: quilessmarie.e-monsite.com.
- Arxius Amicale anciens guerrilliers: xarxamaimes.org.

Sigles

- A.H.M.A.M: Arxiu Històric Municipal d'Arenys de Munt.
- ANC: Arxiu Nacional de Catalunya.
- BBTT: Batalló de soldats treballadors.
- BDST: Batalló disciplinari de soldats treballadors.
- CTE: Companyia de treballadors estrangers.
- ERC: Esquerra Republicana de Catalunya.
- FET: Falange Española Tradicionalista.
- FFI: Forces Franceses de l'Interior.
- FFL: Forces franceses lliures.
- FL-CNT: Forces lliures-Confederació Nacional de Treballadors.
- GTE: Grup de treballadors estrangers.
- RMVE: Regiments de marxa de voluntaris estrangers.
- UGT: Unió General de Treballadors.
- RdE: Reconquista de España
- USC: Unió Socialista de Catalunya.

Camí de l'exili. *Desterrats...*

Camí de l'exili. *De la caiguda a ...Pàg. 99*

Els refugiats, sota la pluja, esperen ser destinats als camps de refugiats. *De la caiguda a...* P. 87

Mossos d'Esquadra conduïts a Sant Llorenç de Cerdans. *De la caiguda a ...* Pàg. 89

Cementiri del camp de refugiats de Bram. 1939. *Desterrats...*

Darrera les filferrades de Bram. *Desterrats...*

Imatges de les pàgines 2, 3, 7, 22 i 23: *De la caiguda de Barcelona a la Retirada. Report of Wide World Photo for The New York Times*. Perpinyà: Mare Nostrum éditions.

De les pàgines 22 i 24: *Album Souvenir de l'Exode Espagnole dans les Pyrenées Orientales*. Perpinyà: Studis Chauvin, a *Desterrats. L'exili català de 1939*, de Joan Villarroya i Font. Barcelona: Editorial Base, 2002.